

1961 MAR 19

CSEPEL TÖRTÉNELME

Hatezer év egy kiállításon

Néhány évvel ezelőtt a csepeli munkások ezzel a kéréssel fordultak a pesti muzeológusokhoz:

— Szeretnénk megismerni Csepel és Csepelsziget történelmét, az őskortól egészen napjainkig.

1

A munkás előtt megnyílt a műveltség kapuja, s a csepeliek meg akarják ostromolni azt a határtalan birodalmat, amelynek a tudás a neve.

— Kérjenek bármit — felelték a muzeológusok —, szívesen segítünk.

— De a pesti múzeumok a XXI. kerülettől legalább órányi útra vannak. Inkább hozza ide a csepeli történelmet.

— Nem kell azt idehozni — felelték tudósaink.

— Miért?

— Mert a történelem itt van.

— Hol?

— A lábunk alatt.

Itt van a földben eltemetve az a sok ezer év, amely az idő rokkáján lepergett addig, amíg Csepelnek a magyar történelemben, mint a nehézipar, s a magyar munkásosztály fellegetvő-arának, különleges, ékes szerepe lett. Itt vannak a földben a csontok, a romok, a sírok, a temetők, a volt munkaeszközök, s a tudományok az a szép szokása, hogy beszélgetni tud a halottakkal is.

Múzeumbarát munkások, magánygyűjtő pedagógusok, lelkes kisdákok, bolgárkertészek, az ismeretekre szomjas csepeli nép bevonásával megindult a föld kikopogtatása és a humusz hatezer évről tett vallo-mást.

2

Először ázni kellett — bele-nézni a földbe, a fekete mély-be, az eliramlott évezredekbe.

A munkát a Budapesti Történeli Múzeum végezte el. De istápolta, támogatta az ásást a vas- és fémművek, a XXI. kerületi tanács és a Hazafias Népfőnt, s minden olyan ember, akit azok a »titkok« érdekelnek, melyet az értelem világosságával fejt meg az ember-ész. Olyan pedagógusok tűntek fel, mint a történész Zachár László csepeli tanár, aki kis kertjében gyümölcsfa ültetés közben ötezer éves harang alakú edényre bukkant, az ibériai eredetű harangedény-kultúra egyik darabjára. A pirkadás-kor kelő bolgár kertészek is jöttek segíteni — talán a nyelvünket sem ismerik, de értik ezt a szomjas kíváncsiságot. Nyomozó diákok jelentkeztek, akik Árpád fejedelem valaha volt lakát akarták megtalálni. A hatalmas sziget beszélni kezdett sorsáról s az életéről. S a tudósok, történészek, régészek, a Budapesti Történeli Múzeum tudományos munkatársai szorgalmasan jegyezték az ezredévek morse-jeleit.

A Budapesti Történeli Múzeum részéről Schreiber Rózsa és Gábori Miklós (őskor), Nagy Emese (középkor) és Szalai György (újkor) vettek részt a nagy kísérletben, s a kutatás

szalai Póczy Klára (Budapesti Történeli Múzeum) kezében futottak össze. Több ásást folytattak, többek közt a Királyerdőn, a csepeli Szabadkötőben, s a hárosi Duna-parton. A gazdag régészeti anyagot kiállításon mutatják be Csepel népének, s a kiállítás a március 17-től április 4-ig tartó csepeli művelődési napok keretében péntek délután nyílt meg a csepeli tanács nagytermében.

— S mit mesélt el Csepelsziget, s a csepeli föld?

— Ösemeri leletet — feleli Gábori Miklós — nem találtunk. Csiszolt kőkori tárgyak azonban előkerültek (pattintott kőpengék), s ez a bizony-sága annak, hogy hatezer év előtt már lakott hely volt Csepelsziget.

S elkezdődött ennek a hatezer esztendőnek a felgöngyölítése. Az egyetemes emberi kultúra szempontjából is jelentős következtetések, tudományos eredmények születtek.

3

Az ásás egész históriáját nem tudom elmesélni, mert minden lelethez, minden tárgyhöz fabula fűződik. A jelentősebb dolgokról szólni azonban kötelességünk.

A harang alakú edényeket nézzük a kiállításon. Agyagból készült, fakult színű edények ezek, zónás, sávos díszítéssel, kézzel formálva. Mármost hogyan, s miként mesélnek, s miről tudósítanak ezek a harang alakú edények? Az emberiség történetének egyik izgalmas fejezetéről, egy ibériai népcsoport vándorlásáról, s eltűnéséről.

A tudomány már megállapította, hogy ez a vadásznép a mai Spanyolország területéről származott, megteremtette a harangedények kultúráját, a rézkorszakban — ahogy Gábori meséli — »örült hosszú vándorutat járt be«, a mai Spanyolországból indulva a mai Franciaországon és Németországon át eljutott a Duna vonaláig, Csepelsziget déli csücskén letelepedtek s azután eltűntek Csepelen. Ez az utolsó nyomuk. A tudományban lehetnek hiányos ismeretek, de ismeretlen titkok nem lehetnek — végül mindent megold s megmagyaráz az értelem. A

csepeli »spanyolok« arra tanítanak, hogy a régi életforma elbukik az új életforma érkezése után. Az ibériai népcsoport vadászattal foglalkozott akkor, mikor Csepelsziget iakói már földművelést űztek. A történelemben pedig — még a réz-, vagy a bronzkorban is — vastörvények uralkodnak. Az alacsonyabb rendű életforma eltűnik, az ibériaiak beolvadtak a Csepelszigeten élő népekbe.

A királyerdői nagyon szép új munkásnegyed közelében — a lakosság szenvedélyes érdeklődése közepette — korabronzkori település nyomaira bukkantak, Csepelszigetnek a budai hegyek felé néző odalán pedig hallatlanul gazdag korabronzkori temetőt találtak. A kor szokása szerint a halottat máglyán hamvasztották el s a hamvvedret temették a földbe. A hamvak kis tában pihentek az évezredek során. E kis tálat azután leborították egy hamvvedderrel, s a földi maradványok mellé kisebb edényekben élelmet helyeztek el — nehogy megéhüljön a másvilágon a halott.

A tudomány munkásai azt állítják, hogy Csepel kétszer is főváros volt a történelemben. Az avaroknak itt volt a központjuk, s a honfoglaló Árpádnak is Csepelsziget volt a törzsi központja, mintegy első fővárosa. Az avar sírokból állatábrázolásos öv-eretek kerültek elő, gyakran szerepel díszítő elemként a griff-madár. Feltártak egy nagyrétkú avar temetkezési helyet, amelyet tudósaink egymás közt csak »galambos-sír«-nak neveznek. E sír lakójának szép, különleges övén, a bronzvereten, Belső-Ázsiáig visszavezethető minták láthatók. Két galamb, alatta sasmadár, amely a lábai közt tartott halat marcangolja. Feltártak egy honfoglalás-korabeli magyar sírt is, melybe korának egy előkelő, gazdag asszonyát temették el. Nagyon szép hajkarikák, karpercek, drága gyöngyök kerültek elő, s egy régivolt élet... pora.

4

Elmentek a rómaiak, a sírba költöztek az avarok, a honfoglalás magyarjai... a középkorban királyok, majd királynők birtoka és vadászterülete volt

Csepelsziget. Zsigmond király gyakran tartózkodott csepeli vadászkastélyában, Mátyás is szerette Csepelszigetet, a csepeli szabadkötő területén az egyik rommaradványt még az elmúlt évtizedekben is Beat-rix-romoknak hívták.

Ahol elhallgattak a sírok, ahol már nem beszéltek a halottak, ott meséltek a régi főliánsok s elmondták, hogy II. Lajos, mikor Mohácsra indult, csepeli vadászkastélyában vett örökre búcsút a feleségétől.

A török hódoltság előtt tizen-nyolc község volt a sziget területén, a török adórajstromokban már csak hét szerepel. A többi elpusztult, kigyulladt, leégett, vagy földig romboltatott. Elpusztult Csepel is, amely a hódoltság idejéig mezővárosi kiváltságokkal rendelkező városka volt. A XVII. század végén, a török kitakarodása után végeláthatatlan pusztaság volt ezen a helyen. Később a Svábföldről érkezett telepések alapítottak falut ezen a helyen, s együtt éltek azokkal a katolikus horvátokkal és dalmátokkal, akiket a korabeli irodalom illireknek nevez. Csepelnek hol német, hol délszláv bírása volt, s a jobbágyfalu Szavójai Jenő herceg ráckevei uradalmához tartozott. Csepel a hercegnek száz forint cenzust fizetett, s a kutató Kubinyi András jegyzi fel, hogy a XVIII. század elején a csepeli jobbágyok a cenzuson felül állat- és termény-tizedet fizettek, egy ölfá felvágását kellett teljesíteniük és nyolcnapi robotot végeztek. Szaplonczay János bérlő később módosította a robotot: 1778-ban a robotnak csak egy részére tartott igényt, négy-ötödét pedig meg lehetett váltani — pénzben.

A kiállítás negyvennyolccal záródik. Mikor Görgey Artur »őrnagyparancsnok« haditörvénszéke az ellenséggel történt cimboráskodás főbenjáró bűnéért Csepelen halálra ítélte, s a csepelszigeti Lóréven kivégeztette Fejér megye főispáni helytartóját, az áruló gróf Zichy Ödönt.

Ezt mesélte el a tudomány, a történelem és a föld. A következő kiállítást a mi korunkról rendezik, a csepeli munkásmozgalomról. Ezt majd elmesélik a holtak helyett az élők, eltűnt népek helyett az életet gyarapító mai emberek

Ruffy Péter